

Det spiller på alle tangenter
Af Henrik Marstal – musiker og forfatter

På fredag begynder Tarm Festival, hvor dansk folkemusik kan høres hele pinsen. Og i disse dage udklækkes endnu et hold fra Det fynske Musikkonservatoriums relativt nye speciallinje for folkemusik. Der er altså ganske godt gang i dansk folkemusik for tiden. Men det betyder ikke nødvendigvis at det uden videre går godt for den. For dansk folkemusik står over for et stadigt mere påtrængende problem, der har at gøre med hvorvidt dens ideologiske undertoner meget snart vil blive afkodet af nationaltsindede og nyliberale politiske bevægelser til deres egen fordel. Som bærer af en levende kultur må dansk folkemusiks udøvere derfor fremover være opmærksomme på hvordan og med hvilke hensigter musikken bruges af dens tilhørere. Det er ikke længere nok bare at spille og gøre folk glade.

Megen musik har gennem tiderne fundet anvendelse som politisk eller ideologisk redskab. Herhjemme var det f.eks. i de tidlige 1970'ere tendensen at både folke- og rockmusikere selv tillagde deres musik en ideologisk betydning som led i en modkulturel, nationalorienteret reaktion mod Danmarks forestående optagelse i EF, det senere EU. Men ofte er der tilsyneladende sket det stik modsatte: Nemlig at en musik, der egentlig ikke i sig selv var tiltænkt ideologiske motiver overhovedet af dens udøvere, er blevet tillagt sådanne motiver af andre, som regel magthavere eller politisk indflydelsesrige interessegrupper. Blandt andet er den traditionelle musik, dvs. folkemusikken, og dens instrumentarium undertiden blevet anvendt som middel til at sikre en national selvforståelse og konstruere en tilhørende identitet, sådan som det skete i Wales og Skotland i slutningen af 1700-tallet, i Finland i løbet af 1800-tallet samt tildels i de baltiske lande op til selvstændiggørelsen i 1991. Og uafvidende har dansk folkemusik altså nu bevæget sig ind i en risikozone for ligeledes at blive tillagt udefrakommende ideologiske motiver.

Folkemusikken har altid haft sin plads i det danske musiklandskab. Ganske vist er den op gennem 1900-tallet blevet stadigt mere marginaliseret på bekostning af populærmusikken, og mange nulevende danskere har da også et absolut minimalt kendskab til den. Alligevel har folkemusikken levet skjult, men godt. Den har formået at fastholde sin funktion og betydning i mange lokalsamfund, ikke blot fordi den har været god at danse til og lytte på, men uden tvivl også fordi den repræsenterer en levende musikkultur spillet af levende mennesker, og fordi den er baseret på et traditionelt, fælleskulturelt og lokalt grundlag. I takt med modkulturens opståen sidst i 1960'erne fik folkemusikbevægelserne ekstra vind i sejlene og blev som nævnt desuden synonym med et særligt politisk engagement, der var knyttet til venstrefløjen og EU-modstanden. Denne selvbestaltede kobling mellem musik og politik var karakteristisk for 1970'ernes store interesse for folkemusik blandt mange venstreorienterede.

Efter en tilbagegang for folkemusikken omkring 1980, har den siden sidst i 1990'erne nydt nye former for bevågenhed, som tilsyneladende mere har skyldtes en interesse for musikken selv end dens politiske dimensioner. Selvom tolerancen for højrefløjen ganske vist altid har været lille blandt både folke- og rockmusikere, har politisk aktiv stillingstagen ikke været videre fremme på dagsordenen hos førende navne som Sorten Muld, Haugaard & Høirup og de mange nye grupper i miljøet der har afsat i den førømtalte folkemusiklinje på Det fynske Musikkonservatorium. Tankerne om folkemusik som en folkets ukompromitterede udtryksform og den aktive støtte til EU-modstanderne er for længst lagt på hylden.

Man skulle derfor tro at folkemusik i dag er en mere eller mindre afpolitiseret størrelse. Men man kunne ikke tage mere fejl. For netop folkemusikken er, sammen med de nationale sangrepertoarer, den bedst egnede musikform til at skabe, promovere og fastholde nationale værdier der kan medvirke til at konstruere og sikre en nationalkulturel identitet. Den nye opmærksomhed på dansk folkemusik kan derfor sagtens tænkes også at være ideologisk betinget, velegnet som folkemusikken er til at blive tillagt politiske og specifikt nationalistiske motiver. For ud over at betone det nationale som den definitionsmæssigt har et stærkt tilhørsforhold til, er den en kultur der bestod længe før modernitetsrelaterede medier som trykte noder, grammofofoner, radio, tv og Internettet blev udbredte. Den repræsenterer med andre ord traditionen, integriteten og i sidste ende måske også den historiske ret til eksempelvis et defineret geografisk område, altså retten til at holde alt og alle ude som forsøger at true integriteten, deriblandt indvandring og flygtningestrømme. Den er altså en førmoderne, regressiv kultur, der peger langt tilbage i tiden, tilbage til de gode, gamle dage – tilbage til ”rødderne”. Det var derfor den egnede sig til at værne om Mor Danmark i de hede debatter i 1970’ernes første år. Og det er derfor den nu igen kan anvendes til at værne om det nationale, blot ud fra et højreorienteret perspektiv. For en afpolitiseret folkemusik er slet ikke mulig at forestille sig – miljøet sørgede selv for at det blev sådan dengang, og nu hvor den nationalpolitiske diskurs totalt har forandret ansigt, kommer miljøet til at smage sin egen medicin ved så at sige at blive truet med sine egne midler.

Den dag er næppe langt væk hvor nationalsindede politikere vil begynde at opfatte dansk folkemusik som et kærkomment ideologisk udtryk for deres egen, bagvedliggende dagsorden. Hvis det sker, vil den ærkedanske, førmoderne, ikke-medieskabte og nationalt afgrænsede folkemusik blive anset som den helt oplagte musikform til f.eks. landsmøder, propagandamøder og valgkramer hos visse partier og foreninger på den nyliberale og nationale højrefløj. Og som følge af den generelle afpolitisering af folkemusikmiljøet er det tvivlsomt hvorvidt især de yngre musikere vil finde det videre nødvendigt endside relevant at forholde sig til de mere ideologiske aspekter af den vare som de mod betaling bliver bedt om at levere.

Men i vore nabolande har tendenserne til, at folkemusik er blevet taget til indtægt for ideologiske standpunkter, været tydelige allerede i flere år. I Tyskland har ellers fredelige folkemusikstævner været plaget af stærkt nationalistiske tilhørere, der ikke kom for musikkens, dansens og samværrets skyld, men derimod for at hylde musikken som et ideologisk kulturudtryk for deres egne ekstremistiske holdninger. Og i Sverige måtte den succesrige og højt respekterede gruppe Hedningarna, der spiller en slags elektronisk folkemusik, for nogle år siden lide den tort at blive sat i forbindelse med nynazistiske kræfter i landet. Forud for udgivelsen af albummet *Trä* gik der nemlig sejlivede, men – viste det sig senere – falske rygter om at svenske nynazister havde forudbestilt albummet i hele 30.000 eksemplarer. En anden svensk succesgruppe, Nordman, der blander rock med folkemusikalske elementer, og som tekst- og imagemæssigt refererer til forestillingen om en urnordisk oprindelse, har ligeledes oplevet en lignende uventet tilslutning fra nationalistiske og fremmedfjendske græsrodde.

Meget tyder derfor på at dansk folkemusiks udøvere og organisatorer fremover bør være særdeles opmærksomme på musikkens politiske og ideologiske potentialer – også selvom det danske sindelag måske er mindre politisk anlagt end både det svenske og tyske. Et sted at begynde kunne være ved at huske på at folkemusik ligesom al anden musik er andet og mere end blot klingende toner og kommunikation af følelser og stemninger. Ingen, og slet

ikke de udøvende musikere selv, kan kontrollere musikkens anvendelsesformer – de må affinde sig med det faktum at enhver musik i princippet altid står i fare for at blive tillagt andre intentioner end den oprindeligt var tiltænkt fra udøvernes side. Hvor tilforladelig og hyggelig en dansk polka eller vals end lyder, er og bliver folkemusikken en udtryksform der via sin traditionelle, nationale forankring er fuldkommen åben for andre ideologiske afkodninger end de som miljøet engang selv tillagde den. Denne omstændighed er efter alt at dømme den største udfordring som dansk folkemusik – og dansk musik i det hele taget – står over for nu og i de kommende år.